

VÉGÓRÁN? ÉVNAP – AVAGY JUBILEUM...

A KéK „csak cifra szolgál”, ... szolgálat a dolga. Mint a versnek Adynál, mint az érvelésnek és elemzésnek a társadalomkutatóknál, esztétikumnak a művészeteknél. S ha mindez együtt szerepel valahol a tartalomjegyzék kínálatában, Szerzők és Szövegek kitartó és kimódolt áramlásának évtizedei alatt, akkor e feladattudat megkeményszik, elszánttá lesz, kitartóvá erősödik.

Évek óta, s jó ha nem évtizedeket írhatok itt..., végóráján van a KéK. De csak/főleg költségvetése, piaci jelenléte, „fogható” feltételei terén. S nem így a vállalás, a szolgálat oldalán. Mert az, hogy szerzők és szerkesztők évtizedek óta csak a betűk és az Olvasók hálójával javadalmaztatnak, valahol a közel régmúltból fakad talán, ha nem épp a szolgálat elszántságából ered. A beteljesült negyven év embernél is középső kor, átmenet az ifjú és agg között..., de folyóiratnál nemcsak „folyam”, hanem profiltartó „eredményesség” is. Köröttünk – s velünk párhuzamban – szűnnek meg kínos sajnálatunkra a legjobb egykori társadalomtudományi folyóiratok..., s még mindig létezőnk. Mellettünk sorra vesznek ki nemzedékek, kik számára kultúrát és közösséget még közösen említeni nem kellett, mert szerves azonossága vagy evidens föltételezettsége nemigen volt vitatható..., de „utánunk” már inkább azok sorakoznak, akiknek magányos weboldali lapozhatóság, „infó-keresés” épp oly mindennapos, ahogyan számunkra évtizedekig az volt a könyvesbolti vagy könyvtári polcra levett „lapszám” újdonságkínálata..., csak épp a „hordozó nélküli hordozó” előnyben részesítése révén ma már senki sem fizet készpénzzel fenntartási díjat semmiért, ami elvben „ingyér” is jön a neten át.

Magam unnám legjobban, ha el kellene mondanom, mi minden rétegződött egymásra negyven év alatt, témakörök, szerzői körök, tudáskörök, hatókörök és nyitáskörök, ablakok és pályák bábeli betűfolyamában. A negyedik folyam utolsó számát komponáljuk, s e „négyben” nem a sorszám a lényeges, hanem a formátum, profil, szerzői kör, szerkesztőségi holdudvar változása és megbízható állandósága is, no meg a mindegyre gyarapodó tematikák és újraértelmezések köre. Amit egykor olvasóként, később szerzőként is, majd állandósult szerkesztőként napra nap láttam/látok, az harmóniában áll Tibori Timea itt közölt ismertetésével, de el is tér egy kis-

sé..., összhangban van T. Kiss Tamás áttekintő esszéjével, de rá is cáfol helyenként. Többre taksálok az állandóságnál például a KéK ama szerepét, hogy pályakezdő kutatók, sokszor „első publikációk” szerzőinek adott teret, vagy hogy a kultúra környéki társterületek határmentiségének közeledésében és tudatos közelítésében vállalt *interdiszciplináris* keretet adni, „átjárásokat” vagy átlátásokat biztosítani, lényegében multidiszciplináris megoldásként szólni az értőkhöz és felhasználókhöz, vagy hogy a ki- és átbeszélés kereteit nyújtotta egész tudásterületek, intim törekvések, máskéntgondolkodások számára.

„Feladattudat”-ot írtam föntebb... Szerep ez valójában, konstans módon, konokul vállalt és vitt *beszéd-felelősség* – kényszer is persze, de nem épp kínos... –, melyet körülvevett a hetvenes években az a sokáig rejtőzködő és máig épeszüen meg nem válaszolható vita-hangulat, mely arról szólt: lehet-e árucikk a kultúra, vagy pusztán mentális védjegy, egyesek passziója alkalmi mások időleges élvezetért. Ma már a kultúrán kívüli sodrás, gazdasági özönvíz döntötte el az egykori értelmiségi latolgatást azzal, hogy *tőkefüggővé tett* minden tézist és tépelődést, értéket és érdeket, sikert és megvalósulást, reményt és jövőt is. De érdemes kiemelni: azt még mindig nem, hogy ami értékes, az korántsem csupán materiális, mert a mentális egyensúlynak, a kimondásnak és értésnek, belátásnak és érintésnek, toposznak és perspektívának, talánynak és tétova válasznak mindig is megmaradt az a morális-mentális tőkepiaca, ahol a „mire jó a kultúra?” kérdése teljesen érvénytelenül hangzik, ahol a „vészjelzések a kultúráról” egy kisebb seregnyi kutató mellett pedagógusok, kultúraközvetítők, sajtósok, művelődésszervezők, határon túli értelmiségi közösségek, reménykereső emberek, pályaindulásnál tartó egyetemisták, könyvtárosok, rádiósok, könyvkészítők, filmesek, szerkesztők és szerzők roppant széles körétől jövő válaszokkal teljesebben.

Ezt a „feltenni nem érdemes” kérdést a KéK is tematikus számokban ragozta körül. De nemcsak a Tibori Timea sorolta körben. Magában a folyamatban is. A nyolcvanas évek kultúraközvetítői, befogadásvizsgálati, művelődési körökkel és szabadegyetemmel kapcsolatos számokban helyet kaptak a vallások és vallási közösségek, munkások és munkaközösségek, szociográfiák és falusi vagy más élet-

forma-csoportok tagjai, kisvárosi fejlődésirányok és iparágazati trendek, településszerkezeti és életmódtervek, vizuális kutatások és befogadók, színházi és filmághozatok, irodalmi és historikus tárgyörök elemzői, intézményfogalmak, nyelvi-kommunikációs dilemmák, befogadásvizsgálatok és életminőség-szemlézések, filozófiai és esztétikai területek, pedagógiai kísérletek és társadalmi válaszaik is. A kilencvenes éveket már inkább jellemzi a kortárs kritikai szférában csak érintőlegesen megmerítkező, de a rendszerváltási kibontakozás reményeit egyre több univerzális, tágabb dimenzióban lamentálni kész, konkrétummal körülvevő tematizáltság: szubkultúrák, vallások, nemek, nyelvek, közösségek, kultúragazdaság, nemzet, közösségfoszladozás, családromlás, külsődleges hatások, multikulturalizmus, devianciák számos problematikája. A kétezres években pedig e tematikusság láthatóan a komplexitások felé ível: ha kultúra, akkor részskultúrák és globálisak kereszteződése; ha politika, akkor messzi kelet és beszivárgott nyugat is; ha pedagógia, akkor a felnőttnevelés perspektívái, nemzetközi példák és magyar kutatások is; ha város, akkor az együttélés kultúrantropológiája is; ha esélyek, akkor a fogyatékos és mentális harmóniák mellett; ha falusi tér, akkor a városiaság, telepesség, közösségesség és migráció legalább annyira; ha öregség, akkor a fiatalság éppúgy...

Nos, ha épp a soktudományú és ezertudású folyóirat méltó múltját lenne illő itt szárnyas szavakkal illusztrálni, azért a képtelen jelenről és lehangozó jövőről sem lenne illő hallgatni – ez is a múlt s a jelen része. Minap egy újlipótvárosi troli-megállóban látható kivilágított hirdetés akadt a szemembe, amúgy meg postaládákba adagolt szórólap is készült belőle: „*Ma már csak a csodabogarak olvasnak könyveket?*” szöveggel. Nem erőltetem a kérdést, hogy akkor kinek is szerkesztünk folyóiratot, de meg nem is tudnám oly könnyen megválaszolni. Alighanem tesszük, amit kellemes beidegződés, munkás szöszögés, papíralapú nyomat-illat hozta öröm, a lapozgatás intimitása kíván. De miből és mennyiből – ez sem méltatlan aggály, s főként: meddig?

A belátható jövő (legalább java része) a múltidejű információhordozók fölött elkondította a „háromnegyedet” jelző kisharangot, s hiába a „fogásmánia”, ha kellő költségvetésre pályázni több erő és idő, mint amennyi a passzionátus emberekből még úgy-ahogy kitellik. Időközben megszűnik a háttérintézmény óvó védereje, elsatnyul a költségvetés aránya, szellemi termelésre, innovációra és szerzői jogi garanciákra több kellene, mint valami-

kor is volt, s közben a webfelületi „látható jelenlét” sem mellőzhető... vagyis egyre szűkül a piac, mellesleg kimerevedik körülöttünk a diszciplína-határok új rendszere abban a formában, ahol a „köztes” (multidiszciplináris) közlés szinte értéktelen, a haszonelvű megtérülés és önfenntartás-igények viszont fősodorba kerülnek és presztízs-csúcsokat, időleges siker-recepteket, pragmatikus kibontakozásokat formálnak minden bölcselmi szféra fölött.

Meddig még...? S hol a határa az „elavulásnak”. Ma már egy internetes fotó, ha nem hatréteggű felületen helyezik el, szinte eltűnik a képtenger hullámszásában. Egy nyomdai termék, ha felülete nem mélynyomású és foltonfolt-hatású, szinte piacképtelen. Egy sok-sok oldalon át öblögetett gondolatmenet, ha nincs négymondatos összefoglalója, már-már szalonképtelen. Egy korrekt nyelvérzékkel működő olvasó, ha nem szokott maga is visítani a betűhibás közlések szennyező hatásától, szinte természetesként veszi tudomásul egy szöveg rejtelmét, de nem föltétlenül igényli, s még kevésbé „szól vissza” a kiadónak; elmúlt az olvasói levelek, vitacikkek, parázs ellentmondások, tétova kételkedések vehemens korszaka. Nem igazán alaposan, nem sürűn és kitartóan, s még kevésbé vitatkozva olvassuk – ha egyáltalán jogos még ilyen remény – a cikket, tanulmányokat, s a legkevesebb idő sem marad reflexióra. De az is lehet: ha nem volna lektorálási kényszer a közlések előtt, szinte esélytelen volna akár egyetlen olvasóra is számítani, aki biztosan át-rágya magát a textuson és elmereng a kontextuson, mely másfél oldalt meghaladó közléstartalom fölött már „feladattá” szomorodott. Ennél többet egyetemistától, „olvasó” embertől elvárni mostanság már szinte neveltlenség...

Végóra? Talán nem. Oly bizodalom ez, amely nélkül már e sorokat is csak magamban mormogom... Az évnap eljövételével, a jubileum köszöntéseképpen pedig semmiképp sem nélkülözhetem a jövőreményt. Jó kis közhely, rejtett vágy, sumák remény: „s ha már negyven, miért ne lehetne akár ötven is...!”

Bizony kívánom, Szerzőknek, Szerkesztő társaimnak, nélkülözhetetlen Olvasóinknak...!